

Selviytymiskeinona oman toimijuuden säilyttäminen

Minua kaltoinkohdeltiin asuessani ammatillisessa perhekodissa. Kaltoinkohtelun keskellä tunsin usein itseni, pienen lapsen tai nuoren, voimattomaksi ja kukistetuksi. Koin, ettei minulla ollut kontrollia tilanteista, vaan valtani toimia niin kuin halusin, oli viety. Vihasin sitä tunnetta, etten ole tietoinen omista asioistani, enkä tiedä onko seuraavat sanani rangaistava teko tai hymyilenkö tänään ruokapöydässä provosoivalla tavalla. Joku toinen arvioi koko ajan ulkopuolelta tekojani, olemustani sekä erityisesti ulkonäköäni ja kertoi, oliko niissä jotain vikaa. Tällainen kontrollin ote tiukkeni koko ajan ja mitä enemmän yritin riuhtoa itseäni siitä irti, sitä enemmän otetta kiristettiin. Tunsin alistuvani perhekodin työntekijöiden käyttämän vallan alle ja samaan aikaan koin katkeruuden ja vihan sisälläni kasvavan. Näitä tunteita alkoi olla vaikea hallita. Kaltoinkohtelusta seuraavien tunteiden lisäksi jouduin kantamaan biologisten vanhempien kodissa tapahtuneiden traumojen taakkaa – olin siis usein aivan räjähtämispisteessä. En voinut kuitenkaan turvallisesti räjähtää ja purkautua – en ilman seurauksia.

Kun tunsin tunteideni kiehuvan sisälläni, halusin paeta ja olla joku muu. Tämä ajatus olikin pohjana omille selviytymiskeinoilleni. Häpeän, pelon, katkeruuden, vihan ja turvattomuuden tunteista oli päästävä eroon. Rakensinkin niiden voimalla muurin, jonka toiselle puolelle loin oman maailmani ja toiselle puolelle suljin todellisuuden – kuitenkin siten, että minulla oli valta päättää kummassa ulottuvuudessa elän milloinkin. Tärkeintä oli, että sain hallita omaa toimijuuttani. Omassa maailmassani minulla oli erilaisia rooleja ja tehtäviä. Kaikki roolit edustivat jotain, mitä olisin halunnut olla silloin. Omassa maailmassani minulla oli ehjä varakas perhe, enkä ollut sijoitettu lapsi huonoista oloista. Joskus taas omassa maailmassani olin vain yksin, oman itseni perhe. Tällöinkin olin kuitenkin ehjä, voimakas ja onnellinen. Harjoittelin roolejani usein koulussa tai harrastuksissa – testasin yleisöäni ja että uskoivatko muut minua. Kyllä he uskoivat. Oli paljon helpompi olla onnellinen lapsi, jolla oli kuvitteellinen ydinperhe ja ehjä koti, kuin lapsi, joka oli huostaanotettu, inhosi elämäänsä ja asui turvattomassa kodissa. Omassa maailmassa eläminen sekä roolin esittäminen toivat minulle nautintoa ja pystyin kanavoimaan ikävät tunteet roolisuoritukseeni. Tunsin joskus, että omassa maailmassani olin paljon enemmän minä, kuin todellisuudessa.

Aloinkin siirtymään omaan maailmaani ja rooleihini hyvin sujuvasti. Minun ei tarvinnut enää valmistautua, vaan pystyin hyppäämään rakentamani muurin toiselle puolelle välittömästi, niin halutessani. Kun perhekodissa tapahtui kaltoinkohtelua tai olin ikävien tunteideni vallassa,

kuvittelinkin vain, että olen elokuvassa, eikä kaltoinkohtelua oikeasti tapahdu minulle. Siten sain kivetettyä itseni kestävämmän väkivallan ja muun kaltoinkohtelun.

Roolisuorituksestani syntynyt nautinto ja todellisuudesta pois pääseminen ei kuitenkaan aina riittänyt työntämään tunteitani syrjään. Halusin tuntea suurempaa kontrollia omista asioistani ja itsestäni. Aloin asettamaan itselleni tavoitteita. Tavoitteet toivat mielikuvitusmaailmaani uudenlaista sisältöä. Ne rakensivat siitä eräänlaisen pelin. Tavoitteita oli monenlaisia: toiset olivat pieniä tehtäviä ja toiset suurempia saavutuksia. Tehtävät liittyivät esimerkiksi käyttäytymiseeni tai puheeseeni. Suuremmat tavoitteeni liittyivät esimerkiksi koulumenestykseen tai siihen, jos joku epäili minun kykeneväisyyttäni suoriutua jostakin. Kaikista suurin tavoitteeni oli kuitenkin päästä pois perhekodista ja alkaa elää täysin omaa, kokonaista ja eheää elämää.

Tehtävät sen sijaan liittyivät yleensä arkeen ja siihen hetkeen, jossa elin. Tehtävä saattoi olla esimerkiksi se, että pystyin olemaan koko päivän hiljaa, kun perhekodin isä yritti provosoida tai haukkua minua. Huonoina päivinäni tehtävien onnistumiseen riitti, jos pystyin esimerkiksi vastaamaan provosointiin ”ok” tai ”selvä” – mahdollisimman lyhyesti. Joskus tehtävät olivat arvauspelejä: esimerkiksi tuli arvata, kuinka monta kertaa perhekodin isä hermostuu päivän aikana. Toisinaan tehtäväni olivat pieniä varkauksia: onnistuin, jos pystyin yöllä varastamaan keittiön kaapista ruokaa kenenkään kuulematta tai herättämättä talomme koiria. Kenenkään ei tarvinnut tietää tehtävistä tai tavoitteista, minulle riitti, kun pystyin itse huomaamaan onnistumiseni. Koin olevani ikään kuin perhekodin työntekijöiden yläpuolella ja se tunne oli minulle tarpeeksi siinä hetkessä.

Lähes kahdeksan vuoden jälkeen hiljainen vastarintani tai kapinointini kuitenkin huomattiin, jolloin omalta mielikuvitusmaailmaltani meni merkitys. Olin tehnyt sitä itseäni varten ja kenenkään muun ei ollut tarkoitus saada tietää siitä. Se oli kuitenkin sellainen hetki, jolloin uskalsin nousta äänekkääseen vastarintaan. Vedin silloin uhmakkaan teinin roolin päälleni. Uskalsin sanoa ääneen, että nyt minä kerron kaikille. Kerron kaikille kaikki mitä täällä tapahtuu. Ja sitten minä soitan sossulle ja lähdän pois. Ja niin minä lähdin. Silloin oli loppusyksy ja seisoin jännittyneenä jätösäkki täynnä tavaroitani uuden sijaishuoltopaikan edessä. Tunsin oloni ensimmäistä kertaa kahdeksan sijoitusvuoteni jälkeen helpottuneeksi ja uskallan sanoa, että jopa turvalliseksi. Olin saavuttanut suurimman tavoitteeni, olin päässyt pois. Muistan asettaneeni seuraavaksi tavoitteekseni, että lopetan selviytymisen ja opettelen oikeasti elämään.

Nyt katson tilannetta aikuisen silmin. Osa minusta kokee, että keinoni selviytyä olivat nerokkaat ja osoitus älykkäästä mielestä. Osa minusta tuntee pistoksen sydämessä ja häpeää kaikkia keksimiäni valheita. Osa minusta taas kokee, että olin menettänyt järkeni. Olin näitä kaikkia asioita samaan aikaan. Keinot syntyivät, kun mieleni ja kehoni joutuivat valtavaan paineeseen. Kaikki selviytymiskeinot tuntuivat siinä hetkessä, lapsena ja nuorena, oikeilta. Ne kantoivat minut päivästä ja vuodesta seuraavaan. Mielikuvitukseni suojasi minua. Silloin suojan antaneiden keinojen varjopuolena ovat olleet luottamisen vaikeus, erilaisten roolien pilkkoma identiteetti ja juurettomuus. Vaikka jouduin ja joudun yhä edelleen rakentamaan sitä kuka olen, enkä pysty aina irrottamaan kontrollista, kun pitäisi, olen kiitollinen keksimistäni keinoista selviytyä.

Jälkeenpäin ymmärrän, miksi juuri oman toimijuuden säilyttäminen oli tärkeää selviytymiseni kannalta. Omasta toimijuudesta taistelemalla sain pidettyä kiinni edes jotenkin minuudestani ja ihmisyydestäni. Mielikuvitusmaailma, roolit ja omat tavoitteet saivat minut toiveikkaaksi ja uskomaan siihen, että minulla voisin valita paremman elämän sijaishuollon jälkeen. Ne autoivat minua pärjäämään perhekodin ulkopuolella siten, että pystyin säilyttämään toimintakykyni ja suoriutumaan erinomaisesti esimerkiksi koulusta.